

Tisdagen den 10 mars

Kl. 15.00

*Om fullgörandet av
vapenfri tjänst*

1 § Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1986/87:152 om fullgörandet av vapenfri tjänst

Anf. 1 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Kerstin Ekman har – mot bakgrund av att vapenfria tjänstepliktiga som tjänstgör vid räddningsverket i Karlstad får inta sina måltider på I 2 – frågat mig om jag vill medverka till att de vapenfria inte hänvisas till militära etablissemang i något sammanhang.

Den vapenfria tjänsten är ett undantag från den värnpliktiges allmänna skyldighet att göra värnpliktstjänstgöring. Detta undantag ger uttryck för samhällets hänsyn till den som på grund av en allvarlig personlig övertygelse inte kan bruka vapen mot någon annan. Den som ges tillstånd till vapenfri tjänst får inte övas i bruk av vapen eller åläggas att bära vapen eller ammunition. Han får heller inte utan samtycke åläggas att tjänstgöra inom det militära försvaret. Den vapenfria tjänsten skall i stället fullgöras i annan verksamhet som är betydelsefull för samhället under beredskap och krig. Syftet med vapenfriutbildningen är därför att göra den tjänstepliktige väl skickad att fullgöra uppgifter inom totalförsvaret.

Vapenfriutbildningen anordnas av statliga, kommunala och landstingskommunala myndigheter samt i begränsad omfattning av vissa ideella organisationer. Utbildningen äger rum på flera platser ute i landet.

Under utbildningen är de vapenfria tjänstepliktiga berättigade till samma förmåner som tillkommer de värnpliktiga. Till förmånerna hör bl. a. rätten till fri förplägnad. Förplägnaden skall, liksom flera andra förmåner, som regel tillhandahållas som naturaförmån. De praktiska möjligheterna för utbildningsanordnarna att ordna med mathållningen varierar dock starkt beroende på lokala förhållanden. Om måltider inte kan tillhandahållas hos utbildningsanordnaren, hänvisas den vapenfrie i första hand till någon lämplig matinrättning på tjänstgöringsorten. I andra hand får han helt eller delvis själv svara för sin mathållning. För detta ändamål uppbär han i sådana fall en bestämd kontant ersättning.

Jag anser att de vapenfria tjänstepliktiga så långt det är möjligt bör få förplägnaden som naturaförmån. De militära förbandens matinrättningar bör därvid kunna utnyttjas om det är lämpligare vid en jämförelse med andra alternativ och kan ske utan några större olägenheter för den vapenfrie.

Jag är således inte beredd att medverka till en ordning som skulle innebära att de militära etablissemangen inte utnyttjas för de vapenfria i dessa sammanhang.

Anf. 2 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret.

Jag kommer att ställa två frågor i slutet av mitt anförande, och jag hoppas att jag får svar på dem.

Först tänkte jag läsa upp ett citat: "Totalförsvaret skall vara så uppbyggt och organiserat att det är hela folkets angelägenhet. Av största betydelse är att varje medborgare alltefter sin förmåga bereds tillfälle att bidra till landets försvar. Detta tillgodoses bäst om vårt totalförsvar även i fortsättningen bygger på den allmänna värnplikten, civiltjänstgöringsplikten och andra former av tjänstgöringsskyldighet."

Detta står att läsa i det betänkande som försvarskommittén har lämnat. Det är troligt att samma ord återfinns i den proposition om vårt totalförsvar som just i dag har lämnats till riksdagen från regeringen.

Det är helt klart att den allmänna värnplikten för män är en betydelsefull del av hur vi formar vårt försvar. Alla former av tjänstgöringsskyldighet bidrar dock till att vårt totalförsvar blir trovärdigt, så även den tjänst de vapenfria fullgör. Det måste också stå helt klart att vapenfritjänstgöringen är ett alternativ till vapentjänsten. I det svar jag har fått säger försvarsministern följande:

"Den vapenfria tjänsten är ett undantag från den värnpliktiges allmänna skyldighet att göra värnpliktstjänstgöring." Nej, försvarsministern, det är inget undantag utan ett alternativ.

Anledningen till min interpellation är ett aktuellt fall och vad som kan bli följderna av en utveckling som visas av det aktuella fallet. Det gäller de vapenfria som tjänstgör i Karolinen i Karlstad. De människor som har Karolinen som sin arbetsplats åter också där, men inte de vapenfria, utan de åter enligt order på I 2.

Vapenfriutbildningen sker, precis som försvarsministern säger, i samarbete med civila myndigheter. Det torde vara mer regel än undantag att man inte kan ordna möjlighet till måltider för de anställda där de arbetar.

Det aktuella fallet avslöjar två slags bekymmer. Det ena är rent mänskligt. Vi får signaler i vårt samhälle över huvud taget på mobbning i skola och arbetsliv. Här finns ett fält som verkligen öppnar möjligheter till sådant. Se t. ex. på vad som har hänt i Karlstad: viftande med knivar i matkön på regementet, stenkastning, spottande åt de vapenfria. Detta är helt oacceptabelt. Vi kan inte låta dem behandlas på detta sätt.

Det andra problemet är att de ungdomar som har sökt vapenfri tjänst och fått sådan inte bara har vägrat bära vapen utan har en helhetssyn på det militära försvaret. De är inte negativa till totalförsvaret som sådant. De vill göra sin insats genom att utbilda sig t. ex. för att klara barnomsorg, räddningstjänst eller vill på annat sätt bidra till att vårt totalförsvar skall fungera, men just den militära delen av försvaret tar de avstånd från.

Enligt rapporten från 1983 års värnpliktsutbildningskommitté om vad de vapenfria tycker är det mer än hälften av de vapenfria som inte kan tänka sig

någon form av service på ett militärt förband. Om man tvingar dem att utnyttja den militära delen av försvaret för att få t. ex. mat eller annat, kommer de att tvingas att bli totalvägrare. Det kan inte vara någon önskvärd utveckling, då ju de vapenfria accepterar att fullfölja sin tjänst inom totalförsvarets ram, om de befrias från den militära delen.

Mina två frågor till försvarsministern är:

1. Är det försvarsministerns uppfattning att vapenfritjänstgöring inte är ett undantag från militärtjänstgöringen utan ett alternativ?

2. Kan man i fortsättningen vänta sig att försvarsministern mera kommer att acceptera den helhetssyn som de vapenfria har och som innebär att de tar avstånd från den militära delen av försvaret och att de därför inte skall behöva hämta service därifrån?

Anf. 3 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Det är en viss skillnad mellan innehållet i den interpellation som Kerstin Ekman har lämnat in och den skildring av vad som har hänt på I 2 som hon gjorde här. Hade någonting av detta funnits med i interpellationen, hade det gett mig ett utmärkt tillfälle att undersöka det som enligt Kerstin Ekman utspelat sig i matsalen på I 2.

Kerstin Ekman är väl förtrogen med den lagstiftning som gäller för närvarande. När jag lyssnar på Kerstin Ekman får jag närmast det intrycket att hon föreställer sig att man vid mönstring eller vid senare tillfälle får en blankett med två rutor att fylla i och där man anger önskemål om antingen vapenfritjänstgöring eller deltagande i värnpliktsjänstgöringen. Men det är inte riktigt på det sättet, utan det hela prövas, och man får senare redovisat var man blir placerad någonstans.

Jag kan förstå att Kerstin Ekman kanske siktar till att vi skall få en sådan blankett med två rutor att kryssa i, men så har vi det ännu inte.

Anf. 4 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Jag kan ge försvarsministern rätt i att om jag hade vetat om allt det som hänt i Karlstad, hade det varit lämpligt att jag hade tagit upp det i interpellationen. Men jag hoppas att försvarsministern nu undersöker uppgifterna.

Jag tycker inte att jag har fått svar på om försvarsministern anser att den vapenfria tjänstgöringen är ett alternativ – inte ett undantag. Jag tycker det är en ganska väsentlig fråga, eftersom vårt totalförsvaret bygger på alla medborgares insatser i försvaret.

Samtidigt har det en oerhörd betydelse för de vapenfria om den utveckling som är på gång stoppas, så att de inte hänvisas till de militära anläggningarna för den service som de kan behöva. Det vore väl inte orimligt om man utnyttjade samma typ av möjligheter att ge mat åt de vapenfria som finns t. ex. i Karolinen, där nu de värnpliktiga som tjänstgör på värnpliktskontoret får äta – men inte de vapenfria.

Det är sådana här underligheter som gör att de vapenfria blir oroade. Därför är det viktigt att veta om försvarsministern menar att det ligger någonting i tanken att den helhetssyn på försvaret som de vapenfria har bör stödjas, så att de kan ha kvar den i fortsättningen också.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om visst arrangemang
av hemvärnet och frivilligförsvaret*

Anf. 5 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! John Andersson har frågat mig om regeringen ämnar vidta någon åtgärd med anledning av ett försvarsupplysningsarrangemang anordnat av frivilligförsvaret och hemvärnet i Skellefteå.

Enligt vad jag inhämtat har varken hemvärnet eller några frivilligorganisationer tagit initiativ till det föredrag som John Andersson berör i interpellationen. Föredraget arrangerades av en enskild sammanslutning helt oberoende av det aktuella försvarsupplysningsarrangemanget. Föredraget annonserades dock som om det varit en del av det ordinarie programmet.

De frivilliga försvarsorganisationerna är bl. a. ålagda att bedriva försvarsupplysning, och det är som ett led i den verksamheten man bör se Skellefteåarrangemanget.

Regeringen har föreskrivit att försvarsinformation inom försvarsmakten skall utgå från de fastställda målen för säkerhetspolitiken och att den inte får innebära någon inblandning i den partipolitiska debatten. Försvarsinformationen skall vidare skapa tillit till vårt försvar och våra försvarsmöjligheter.

Genom att det i presentationen av arrangemanget i Skellefteå inte tydligt angavs att föredraget låg utanför frivilligorganisationernas och hemvärnets program kan man ha fått intrycket att regeringens riktlinjer för försvarsinformationen inte följts. Presentationen av programmet var alltså enligt min mening inte bra.

Anf. 6 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag får tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Inledningsvis vill jag till fullo instämma i försvarsministerns uttalande om att försvarsinformationen inom försvarsmakten skall utgå från de fastställda målen för säkerhetspolitiken, att den inte får innebära någon inblandning i den partipolitiska debatten samt att den skall skapa tillit till vårt försvar och våra försvarsmöjligheter. Detta kan vi vara fullständigt överens om. Jag vill tillägga att jag med min interpellation naturligtvis inte syftade till att lägga munkavle på vissa personer. Tvärtom hyllar jag principen om yttranderätt.

Jag skulle sålunda inte alls ha besvärat försvarsministern med någon fråga, om det hade handlat om ett vanligt möte. Men här, herr försvarsminister, handlar det om helt andra saker än ett vanligt möte och yttrandefrihet.

Försvarsministern säger i sitt svar att varken hemvärnet eller några frivilligorganisationer tagit initiativ till det föredrag som jag berört i interpellationen. Vidare vill försvarsministern hävda att föredraget låg utanför frivilligorganisationernas och hemvärnets program. Vem som tagit initiativet må vara osagt – jag vet ingenting om detta – men det är enligt min mening ett mycket märkligt besked som försvarsministern lämnat. Här är vi inte längre överens.

Hur kan försvarsministern hävda att nämnda föredrag låg utanför programmet? Detta började en fredag kl. 19.00 och slutade på lördagen kl. 15.00. Två timmar före avslutningen på lördagen, kl. 13.00, hölls

föredraget. Det hölls i samma lokal som det övriga programmet. Det var med i den annons som frivilligförsvaret och hemvärdet hade infört i länstidningar-
na. Det fanns också en särskild annons om föredraget med rubriken:
Sovjetrepubliken Sverige. Den var tydligen införd av organisationen Frihe-
ten i Sverige.

Hur vill försvarsministern förklara det faktum att hemvärnsmän i uniform delade ut och uppmuntrade folk att ta del av det propagandamaterial som sammanställts av organisationen Friheten i Sverige? Kan försvarsministern för övrigt förklara hur materialet hade kommit med i detta arrangemang? Försvarsministern berör inte med ett ord den frågan, men jag kan kanske få en kompletterande kommentar.

Den enda slutsats försvarsministern drar av det inträffade är att presenta-
tionen av programmet inte var bra. Har alltså försvarsministern inte några invändningar emot att hemvärnsmän i uniform aktivt deltar i och förmedlar information från andra organisationer? Eller kan försvarsministern hävda att påståendena om vad som förekommit är helt felaktiga?

Försvarsministern kan väl inte mena allvar med att föredraget arrangeras helt oberoende av det aktuella försvarsupplysningsarrangemanget, när detta föredrag hölls under den i annonsen för programmet angivna tiden, i samma lokal som programmet i övrigt samt med biträde av hemvärnsmän. Jag är förbluffad, för att inte säga skrämmd, över försvarsministerns överslä-
tande attityd.

Jag tycker att det som hänt kräver ytterligare klarläggande från försvarsmi-
nisterns sida. Utan ett sådant kan jag inte tolka försvarsministerns svar på annat sätt än att det som väckt så starka reaktioner inte på något sätt strider mot regeringens riktlinjer för försvarsinformationen. Föredraget väckte nämligen mycket starka reaktioner hos en del av de människor som bevisade arrangemanget. De kom för att få ta del av försvarsinformation men fick höra ett föredrag som var en skarp vidräkning med svensk politik och som handlade om vår regerings och våra politikernas oförmåga och ovilja att se och erkänna de kränkningar vårt land blivit utsatt för. Jag har fått telefonsamtal från personer som har sagt: Det som nu har skett kan väl inte vara i sin ordning!

Tyvärn får nu dessa människor och alla andra beskedet av försvarsminis-
tern, att det enda som inte var bra i arrangemanget var själva presentationen. Jag tycker det hela är helt ofattbart.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1986/87:166 om beredskapslagringen av strategiska metaller

Anf. 7 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig hur den planerade utförsälj-
ningen av strategiska metaller i de svenska beredskapslagren kommer att påverka våra möjligheter att på ett trovärdigt sätt genomföra en handelsboj-
kott mot Sydafrika.

Låt mig kortfattat redogöra för vår s. k. fredskrislagring. Våra fredskrislager omfattar främst olja men också vissa petrokemikalier och metaller avsedda som insatsvaror för industrin; bl. a. mangan, krom, kobolt och vanadin. Dessa metaller importerar bl. a. från länder i södra Afrika som är viktiga producenter och leverantörer. Fredskrislagringen är inte säkerhetspolitiskt motiverad. Lagren av dessa metaller har upprättats främst såsom beredskapsåtgärd mot tillfälliga och kortvariga störningar i importen från södra Afrika och är således varken avsedda eller dimensionerade för ett långvarigt importbortfall exempelvis till följd av internationella sanktioner mot Sydafrika. De aktuella lagren uppskattas motsvara endast cirka en till två månaders förbrukning.

Beredskapsåtgärder som avser störningar i fredstid bör i normalfallet genomföras och bekostas av den som har ansvaret för den fredstida verksamheten. I regeringens proposition (1986/87:95) om totalförsvarets fortsatta utveckling föreslås att de aktuella fredskrislagren successivt avvecklas under den femårsperiod som försvarsbeslutet avses omfatta men att fredskrislagret av legeringsmetaller behålls till periodens senare del. I det nu aktuella fallet bör, enligt regeringens uppfattning, det således fortsättningsvis ankomma på de berörda företagen att efter hand genom sin kommersiella lagring själva svara för den beredskap som kan krävas för att möta fredstida störningar i varutillförseln.

Av vad jag nu sagt torde klart framgå att utförsäljningen av de lager som nu är i fråga inte kommer att påverka våra möjligheter att på ett trovärdigt sätt genomföra en handelsbojkott mot Sydafrika.

Jag vill också ta tillfället i akt att informera om de utredningar som gjorts av kommerskollegium i samråd med bl. a. dåvarande överstyrelsen för ekonomiskt försvar avseende användningen av sydafrikanska metaller och mineral i svenskt näringsliv och möjligheterna att minska beroendet av importen från Sydafrika.

Utredningarna visar att det för flertalet metaller och mineral som under senare år varit föremål för direktimport från Sydafrika finns alternativa producent- och leverantörländer. Ett avbrott i handeln mellan Sverige och Sydafrika skulle därför inte medföra några större problem för svensk industri. En övergång till andra leverantörer kan visserligen förorsaka vissa omställningsproblem för industrin, liksom få vissa pris- och kostnadseffekter. Sammanfattningsvis är de effekter som kan följa av ett svenskt förbud mot handeln med Sydafrika begränsade.

Anf. 8 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikeshandelsministern för svaret på min interpellation.

Som framgår av interpellationssvaret har fredskrislagren av legeringsmetaller i väsentlig grad inrättats för att vi skall klara av de problem som kan uppstå när det gäller leveransstörningar från Sydafrika. Sådana leveransstörningar kan tänkas uppkomma dels på grund av inre oroligheter, som det ju finns gott om, dels på grund av sanktioner, handelssanktioner t. ex., från svensk sida.

Vi nåddes av meddelandet att socialdemokraterna och folkpartiet hade

gjort upp i försvarsfrågan. Som en del i den uppgörelsen läg en utförsäljning av lagren av legeringsmetaller.

Då ställer jag mig ju frågan: Vad är det som har hänt som gör att man anser att vårt behov av beredskapslagring skulle vara mindre nu än tidigare? Är sannolikheten för inre oroligheter i Sydafrika mindre än tidigare? Knappast! Är sannolikheten för handelsstörningar på grund av att vi själva genomför bojkottaktioner mot Sydafrika mindre än tidigare? Det vågar jag hoppas inte är fallet. Vi står väl närmare sådana sanktioner nu än någonsin.

Vilket slags signaler innebär den här typen av beslut? Det ger ett intryck av att vi inte riktigt menar allvar med våra sanktioner mot Sydafrika om vi samtidigt gör oss av med det skydd vi har byggt upp mot konsekvenserna för svensk industri av sådana sanktioner.

Detta är bakgrunden till min interpellation.

Nu hänvisar statsrådet till kommerskollegiums utredning, som mycket riktigt visar att det finns andra källor att köpa den här typen av legeringsmetaller från. Dock förutsätter det att vi är någorlunda ensamma om våra sanktioner mot Sydafrika. Skulle sanktionerna få en större spridning, skulle dessa källor i vissa fall få svårt att räkna till – åtminstone i ett övergångsskede. Om det går att öka brytningen och öppna andra gruvor osv., kan säkert det problemet lösas, men det kan alltså uppstå övergångsproblem om flera länder följer oss.

Man undrar: Vad är regeringens tankar om detta? Är det inte en strävan vi är eniga om att så många andra länder som möjligt skall följa oss? Också mot den bakgrunden är det litet förbryllande att man just i det här läget, just när vi står inför att vidta sanktioner mot Sydafrika, säljer ut beredskapslagren.

När jag framställde min interpellation hade ännu inte propositionen kommit. Nu hänvisar statsrådet Gradin till att man skall vänta med utförsäljningen av just den här delen ytterligare en tid mot slutet av perioden. Det är möjligen den förhoppning man kan finna. Men det kan faktiskt vara så att just lagom till att man har genomfört denna utförsäljning får vi äntligen det bindande säkerhetsrådsbeslut som vi alla eftersträvar och det blir en universell bojkott mot Sydafrika. Då kommer marknadssituationen att vara helt annorlunda.

Under alla omständigheter kvarstår frågan: Även om vi kanske klarar vår egen bojkott utan alltför stora bekymmer, hur är det med förenligheten mellan beslutet att sälja ut fredskrislagret av legeringsmetaller och regeringens strävan att få till stånd en alla stater omfattande bojkott av Sydafrika, inom några år eller så snart som möjligt?

Anf. 9 ANITA BRÄKENHJELM (m):

Herr talman! Man kan vrida litet på den problemformulering som Pär Granstedt har givit.

Även från moderat håll har vi ifrågasatt den förändrade säkerhetspolitiska bedömning som man har gjort i samband med uppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet beträffande våra möjligheter till import även i en avspärningssituation och i ett krisskede. Bl. a. bygger man finansieringen av försvarsuppgörelsen i stor utsträckning just på att man tror att vi i ett kris- eller krigsläge skall kunna upprätthålla utrikeshandeln med sådana här

viktiga varor på ett mycket bättre sätt än man tidigare har befarat.

Eftersom flera av dessa metaller, som är livsviktiga för en del av våra industrier och kanske blir ännu viktigare i ett avspärningsskede, kommer från just Sydafrika, är det även ur säkerhetspolitisk synpunkt intressant att tänka efter vilka alternativen är. Det lär vara så att det enda alternativet i flera fall är Sovjetunionen.

Det är ju inte någon särskilt trevlig tanke att vi skulle behöva göra oss beroende av ett av de stora länderna i den verkliga maktbalansen i världen när det gäller dessa strategiska varor. Det är visserligen också obehagligt att vara beroende av Sydafrika. I en fredssituation, som nu, kan vi kanske vidta bojkottåtgärder. Men om sådana har någon effekt på Sydafrika kan vi låta vara osagt. De kanske har en effekt på oss själva.

Vidare är jag litet intresserad av att få veta hur statsrådet ser på de alternativ som finns. Det gäller då inte bara i dag, i en fredlig situation. Därför måste jag fråga: Vad händer om det verkligen blir kris och om vi skall vara helt beroende av den ena av supermakterna när det gäller leveranser av sådana här livsviktiga ämnen?

Anf. 10 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Pär Granstedt har helt rätt. På torsdag kommer en proposition att presenteras för riksdagen som handlar om handelsbojkott mot Sydafrika. Om man studerar den här situationen, finner man – det visar försvarskommitténs betänkande – att lagren av legeringsmetaller hos den svenska industrin, tillsammans med ÖCB:s fredskrislager, bara täcker behovet under fyra fem månader. Det gäller alltså lagren tillsammans.

Vad man nu säger från försvarskommitténs sida, och det har regeringen accepterat, är att de lager som hålls av beredskapskäl skall bort – alltså lager som motsvarar två månaders förbrukning.

Hur vi än vrider och vänder på det hela handlar det alltså om korta tider. Om vi har ambitionen att uppnå en större uppslutning internationellt kring en Sydafrikabojkott, vilket vi ju hoppas på, behövs det naturligtvis också andra åtgärder för att vi på längre sikt skall kunna slå vakt om de här lagren. Den signal som propositionen ger till näringslivet är ju att man under den här femårsperioden får möjligheter att bygga upp lagren. Det finns också en beredskap inom ÖCB, som har redovisat att man kan tänka sig en hel del åtgärder vid ett eventuellt bortfall av leveranserna av legeringsmetaller från Sydafrika.

Det handlar då om en inventering av lagersituationen. Det handlar också om förhandlingar, om en omfördelning av lager, om förberedelser för en eventuell kvotering, om undersökningar och förutsättningar när det gäller att upparbeta restmaterial som innehåller metaller. Man kan även undersöka om det är möjligt att öppna nya gruvor, och man kan studera möjligheterna till substitut osv. I detta sammanhang är det naturligtvis väsentligt att näringslivet och samhället ser till att det finns en planering, som är av den arten att man klarar omställningsproblemen i en situation av här nämnt slag.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt att fredskrislagren inte täcker de behov som uppstår i samband med en långvarig bojkotsituation. Men vad man då kan åstadkomma är ett gott rådrum. Syftet är ju att minska övergångsproblemen. Genom att vi har en ordentligt tilltagen egen buffert har vi också tid på oss att finna nya leverantörer. Man måste ju räkna med att det i en förändrad marknadssituation också kommer att ta tid för de nya leverantörerna att bygga upp en kapacitet för leveranser till svenska företag. Därför vidhåller jag nog min uppfattning att vår politik gentemot Sydafrika blir mera trovärdig om vi har den buffert som fredskrislagren innebär. Det gäller framför allt vår trovärdighet i fråga om arbetet för en universell, allomfattande, bojkott mot Sydafrika. Då är ju möjligheterna att snabbt finna alternativa källor mindre än de skulle vara i en situation där vi är relativt ensamma.

Det faktum att lagren är begränsade är alltså inte något motiv för att göra dem ännu mera begränsade. Om jag skulle dra någon slutsats av det Anita Gradin säger om det tidsutrymme som lagren ger är det snarare att lagren skulle behöva byggas ut i ett läge där Sverige arbetar hårt för att få till stånd mer omfattande handelssanktioner mot Sydafrika.

Anf. 12 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag kan för folkpartiets del klart uttala att målet för vår Sydafrikapolitik är att få till stånd allomfattande sanktioner mot Sydafrika.

Den fråga som diskuteras här i dag gäller ett antal strategiska metaller, och det är min bedömning att den frågan mindre gäller de totala kvantiteterna i landet än vem som skall ha ansvaret under fredstid för att de lager finns som behövs för att tillverkningen inom stålindustrin, som i stor utsträckning använder dessa metaller, kan fortgå.

Det förslag som har lagts fram i samband med försvarsöverenskommelsen ändrar inte bilden. Vad som inträffar är att de företag för vilka dessa metaller framstår såsom nödvändiga i eget intresse får bygga upp de lager som de bedömer erforderliga för att möta de fredskriser som kan inträffa. Om en del av dessa lager ligger kvar inom den statliga sektorn, finns det anledning att tro att företagen räknar med dem också och alltså tar hänsyn till dessa lager när de bedömer sitt behov av resterande lager av strategiska metaller. Därför tror jag inte beredskapen i något väsentligt avseende förändras genom det beslut som har blivit en följd av försvarsöverenskommelsen.

Anf. 13 ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Jag blir litet förvånad när Hadar Cars säger att folkpartiets mål när det gäller Sydafrikapolitiken är allomfattande sanktioner. Jag har under den senaste veckan fått intrycket att det bara är moderata samlingspartiet som står kvar vid den gamla svenska Undénlinjen, som innebär att sådana här beslut skall fattas i FN:s säkerhetsråd.

Pär Granstedt säger att trovärdigheten i svensk Sydafrikapolitik lider något av att lagren säljs ut just när de kanske bäst behövs. Jag vill hellre fråga hur det blir med trovärdigheten i svensk säkerhetspolitik när vi i Sverige betar oss på detta sätt. Regeringen är tydligen i färd med att införa en

Sydafrikapolitik, som gör det oerhört trassligt att säkerställa tillgång till dessa metaller. Den redogörelse som statsrådet Gradin gav för hur man i en kris- eller krigssituation skulle kunna finna alternativa vägar att komma över dessa metaller låter så pass komplicerad att förslaget bör sättas i sjön för en undersökning av om det fungerar, innan en utförsäljning av dessa lager används till att finansiera ett försvarsbeslut.

Även om det är företagen och inte någon statlig myndighet som skall se till att det finns lager, måste metallerna köpas någonstans. Det känns då litet obehagligt om Sovjetunionen är det land där Sverige är tvunget att hämta dessa metaller i fortsättningen.

Anf. 14 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Låt mig först säga till Anita Bråkenhielm att det är viktigt att vara klar över att ett ställningstagande för att Sverige nu, i likhet med våra nordiska grannländer, skall vidta en bojkott mot Sydafrika inte innebär att vi släpper arbetet för allomfattande sanktioner beslutade i FN:s säkerhetsråd. Det är grunden för min argumentation, dvs. att vi måste förbereda oss inte bara för hur vi skall hantera försörjningen med sådana här metaller på grund av den svenska bojkotten utan också för hur vi skall göra om det som vi eftersträvar lyckas, nämligen en allomfattande bojkott mot Sydafrika.

Jag tycker att Hadar Cars hade ett något egendomligt sätt att uttrycka sig: jag vet inte om det var helt avsiktligt. Han sade att det viktiga kanske inte är hur stora våra lager är, utan vem som har ansvaret för att det finns lager i Sverige. Av det får man intrycket att om vi står där tomhänta den dag vi behöver dessa lager gör det inte så mycket, bara vi vet vem som är ansvarig för att vi är tomhänta. Nu tror jag inte att det var riktigt så Hadar Cars menade. Men det avslöjar att vad det i grund och botten handlar om faktiskt är om vi har de metaller vi behöver den dag vi behöver dem, eller om vi inte har dem.

Man kan, som socialdemokrater och folkpartister gör, säga att vi lägger ansvaret på näringslivet. Självklart skall näringslivet ta sitt ansvar, men visst är det litet egendomligt att staten i ett läge där vi trappar upp vår politik mot Sydafrika – och det hoppas jag att vi skall fortsätta att göra – minskar sitt åtagande för att klara försörjningen av strategiska metaller. Det åtagande som man tidigare har tagit på sig, och som man tidigare har ansett rimligt och nödvändigt att staten skall ta på sig när det gäller denna metallförsörjning, passar man på att minska samtidigt som åtgärderna mot Sydafrika trappas upp. Det tycker jag är ologiskt och svårbegripligt. Jag tycker, som sagt var, inte att det är riktigt bra för trovärdigheten i vår Sydafrikapolitik.

Anf. 15 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Pär Granstedt missförstod mig. Om det berodde på att jag uttryckte mig otydligt, får jag be honom och kammaren om ursäkt.

Det jag ville säga var att det viktiga är att dessa strategiska metaller finns i landet. Om staten har ett ansvar för viss lagerhållning, utgår jag från att företagen räknar med att de lagren skall kunna disponeras av dem i händelse av att behov uppkommer. Därigenom håller de tillbaka sina egna lager. Om staten är beredd att avveckla sin del av lagerhållningen – självfallet efter

samtal och samråd – får vi utgå från att de företag som är berörda bygger upp sina lager, så att de totala lagren förblir minst oförändrade. Det är den utgångspunkten jag har. Nu hoppas jag att jag har uttryckt mig så att Pär Granstedt och kammaren i övrigt förstår vad jag avser.

Till Anita Bråkenhielm vill jag säga att folkpartiets uppfattning i Sydafrikafrågan är att Norden skall visa vägen för andra länder. Vår ambition och vår förhoppning är att andra länder skall följa den linje vi har varit med om att dra upp för sanktioner mot Sydafrika. Vi är mycket medvetna om att den ekonomiska effekten för Sydafrika av de svenska och nordiska sanktionerna är mycket begränsad. Det är först när andra länder sluter upp på samma linje som sanktionerna kan få den ekonomiska och politiska effekt som vi eftersträvar.

Talmannen anmälde att Anita Bråkenhielm anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 16 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att komma ihåg att bakgrunden till regeringens förslag i förslagspropositionen är att såväl kommerskollegium som ÖCB och andra har uttalat att beredskapslagren inte är nödvändiga. Dessa instanser tycker att man successivt under femårsperioden kan avveckla den lagring som i praktiken handlar om två månader. Därmed får företagen rådrum. Parallellt med detta skall det ske en uppbyggnad av lagren av strategiska metaller inom företagen. Det tycker jag inte ifrågasätter trovärdigheten av vår Sydafrikapolitik.

Talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1986/87:76 till lagutskottet

6 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1986/87:87 Statens vattenfallsverk

1986/87:92 Ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten
m. m.

1986/87:95 Totalförsvarets fortsatta utveckling

1986/87:97 De centrala museernas uppgifter och ansvar

1986/87:98 Investeringsgarantier

1986/87:99 Ledning av den statliga förvaltningen

1986/87:108 Förslag till anslagsberäkning för budgetåret 1987/88 för Sveriges

Riksradios programverksamhet för utlandet m. m.

Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 9 mars

1986/87:414 av *Jan Hyttring* (c) till kommunikationsministern om godstrafiken på inlandsbanan:

Enligt riksdagens beslut skall godstrafiken på inlandsbanan, delen Filipstad-Lesjöfors, vara kvar. Under denna vinter har SJ temporärt lagt ner godstrafiken och därmed inte plogat bänvallen ren från snö. Denna temporära nedläggning skulle bestå fram till den 1 april i år. Nu har SJ meddelat att man inte tänker påbörja godstrafiken efter ovannämnda datum.

Jag vill därför fråga om statsrådet avser att vidta någon åtgärd så att godstrafiken återupptas?

1986/87:415 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om ansvaret för omvårdnadsforskningen:

I den forskningspolitiska propositionen konstateras att omvårdnadsforskningen generellt sett har en svag ställning. Avgörande är sannolikt att omvårdnadsforskningen saknar plattform inom den statliga högskolan. Landstingen bedriver visserligen utvecklingsarbete men har enligt statsmakternas beslut inget primärt ansvar för forskning och forskarutbildning. I forskningspropositionen framhåller regeringen som sin uppfattning att det ankommer på sjukvårdshuvudmännen att satsa mer resurser på att utveckla omvårdnaden.

Mot den bakgrunden frågar jag utbildningsministern:

Avser regeringen att avhända staten ansvaret för omvårdnadsforskningens utveckling?

den 10 mars

1986/87:416 av *Jan Jennehag* (vpk) till kommunikationsministern om biljettpriserna på SJ:s bussar:

Forsmo-Hoting-banans persontrafik blev nedlagd våren 1985 och ersattes av landsvägsbuss. Enligt avtal med SJ har tågbiljettpris gällt för busstrafiken. Forsmo-Hoting-banan räknades som prisbildande väg även efter det att persontrafiken överförts till landsvägsbuss.

SJ har nu i ett avtalsförslag initierat förändringar som innebär fördyrade resor för i stort sett alla resenärer.

Vad tänker kommunikationsministern göra för att upprätthålla transportrådets och regeringens uppfattning om biljettpriserna?

1986/87:417 av *Göran Magnusson* (s) till försvarsministern om den inhemska ammoniakproduktionen:

Prot. 1986/87:83
10 mars 1987

Meddelande om frågor

Överstyrelsen för civil beredskap (ÖCB) har tidigare lämnat investeringsbidrag till Sveriges enda ammoniakfabrik som finns i Köping och ägs av SUPRA AB.

Företaget har nu, under hänvisning till ökade kostnader, överlagt med ÖCB om den fortsatta verksamheten och fullföljandet av gällande avtal.

ÖCB har därvid accepterat att fabriken avvecklas innevarande år. Man hänvisar till förändrade bedömningar av beredskapsförsörjningen i den nyligen träffade försvarsuppgörelsen.

Eftersom det inte synes vara förenligt med en god beredskap att svensk ammoniakproduktion upphör och Sverige därigenom blir hänvisat till import av ammoniak för bl. a. kruttillverkning, plastproduktion och kväveförsörjning, vill jag fråga försvarsministern om det redovisade förhållandet ger anledning till något ingripande från regeringens sida?

1986/87:418 av *Daniel Tarschys* (fp) till socialministern om de statliga insatserna mot aids:

Aids-epidemin är hittills i stort sett koncentrerad till storstadsregionerna. Där går därför också den viktigaste frontlinjen i kampen mot smittan. För att stimulera insatser i storstadsregionerna under första halvåret 1987 har riksdagen anslagit 25 milj. kr. Ett motsvarande anslag om 25 miljoner för andra halvåret 1987 kommer också att beviljas.

Från folkpartiets sida har vi utgått från att denna särskilda satsning på storstadsregionerna måste bestå. I interpellationsdebatten den 9 mars frågade jag socialministern om hon delade denna uppfattning. Något klart besked gavs emellertid inte.

Att från statens sida minska anslaget till aids-bekämpning med 50 milj. kr. från kalenderåret 1987 till kalenderåret 1988 kan inte rimligen vara en klok politik. För att få fart på de ännu otillräckliga insatserna i storstadsregionerna är det tvärtom angeläget att det inte råder någon oklarhet om att resurser kommer att finnas tillgängliga även under kommande år. Jag vill därför fråga socialministern:

Är det regeringens uppfattning att de statliga anslagen för aids-insatser bör bli lägre för 1988 än vad de är för 1987?

1986/87:419 av *Görel Thurdin* (c) till arbetsmarknadsministern om avvecklingen av AMS egenregiverksamhet:

Inom ramen för de sysselsättningskapande åtgärderna svarade AMS tidigare i egen regi för beredskapsarbeten för en betydande grupp människor som av olika skäl stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden. Denna verksamhet upphörde vid årsskiftet. Det är främst äldre och personer med socialmedicinska handikapp som nu mister sina jobb. Från centerpartiets sida konstaterade vi vid riksdagens behandling av detta förslag att det var tveksamt om glesbygdskommuner med ansträngd ekonomi själva kunde ta

ansvaret för förläggningarna. Av pressuppgifter framgår att det blir svårt att lösa problemen för de personer som sagts upp i framför allt Norrbotten och Västerbotten. Från fackligt håll har också påtalats att AMS tar alldeles för lätt på uppgiften att lösa problemen för, framför allt, den äldre arbetskraft som friställs.

Med hänvisning till vad som ovan anförts vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att tillräcklig hänsyn tas till friställda människor vid avvecklingen av egenregiverksamheten?

1986/87:420 av *Rosa Östh* (c) till statsrådet Bengt Lindqvist om hemtjänsten för äldre:

En bra och trygg ålderdom är en rättighet som vi med kraft måste slå vakt om. De äldre har rätt till välfärd, livskvalitet och integritet. Mot den bakgrunden är det alarmerande att kvaliteten i servicen till de äldre påstås ha blivit försämrad. En utredning påstår att betydande resurser i hemtjänsten går till annat än service till de gamla. Alldeles oberoende av dessa uppgifter måste ett effektiviserings- och utvecklingsarbete kring hemtjänsten bedrivas i syfte att nå en förbättrad situation för den allt större gruppen äldre.

Mot bakgrund av den senaste tidens uppgifter vill jag fråga socialministern:

Vilka initiativ avser regeringen vidta för att förbättra hemtjänsten för de äldre?

1986/87:421 av *Bo Lundgren* (m) till arbetsmarknadsministern om anpassningsproblemen på arbetsmarknaden:

Till 100 lediga arbeten inom möbel- och träindustrin i Hässleholm finns det en sökande. Denne är inte arbetslös utan vill byta arbete.

Samtidigt är arbetslösheten i Hässleholms kommun högre innevarande år än i fjol.

De allvarliga anpassningsproblem som uppenbarligen finns på arbetsmarknaden leder till stora problem för såväl de arbetslösa som för samhälls-ekonomi. Genom bristen på arbetskraft blir produktionen i Sverige mindre än den kunnat vara.

Mot denna bakgrund vill jag fråga arbetsmarknadsministern vilka åtgärder hon avser vidta för att minska anpassningsproblemen på arbetsmarknaden?

1986/87:422 av *Birgitta Rydle* (m) till statsrådet Bengt Göransson om visst uttalande om ett elevrelaterat statsbidragssystem:

I TV-programmet Svar Direkt, tisdagen den 3 mars, påstod skolministern i ett inlägg om regeringens besparingar på grundskolan att moderaternas förslag om ett elevrelaterat statsbidragssystem skulle leda till väsentligt sänkta statsbidrag.

Vilket belägg har skolministern för detta påstående?

1986/87:423 av *Margareta Persson* (s) till statsrådet *Bengt Lindqvist* om omsorgen om äldre:

Prot. 1986/87:83
10 mars 1987

Meddelande om frågor

I dagspressen har i dagarna förekommit uppgifter om att alla människor i framtiden skall vårdas i sina gamla bostäder. Det torde vara omöjligt att tillgodose alla människors omvårdnadsbehov genom en sådan utveckling. Det måste i stället vara möjligt att få flytta till någon form av "institution", där emellertid rätten till en egen bostad i form av eget rum, hygienutrymme, pentry och hyreskontrakt är en självklarhet.

Är det statsrådets mening att "avinstitutionaliseringen" skall ske på det ovan anförda sättet?

1986/87:424 av *Marianne Karlsson* (c) till socialministern om viss ändring i steriliseringslagen:

Krav på en ändring av steriliseringslagen har framförts från kvinnokliniken vid Motala lasarett.

Är socialministern beredd att ändra steriliseringslagen så att svårt förståndshandikappade kan medges sterilisering tidigare än vid 25 års ålder då föräldrarna kräver detta?

8 § Kammaren åtskildes kl. 15.45.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson